

งานสาธารณูปการและสิ่งของภาคอีสาน

ผศ. สถิตย์ ศิลปชัย
ผู้เชี่ยวชาญคณะสังคมศาสตร์

งานสาธารณูปการ^๑ หมายถึง งานก่อสร้างและงานบูรณปฏิสังขรณ์ คือ

๑. งานก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน
๒. งานอื่นเกี่ยวกับวัด คือ การสร้าง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทาน วิสุงคามสีมา การยกวัดเป็นวัดมีภิกษุอยู่จำพรรษาและการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง
๓. กิจการอื่นๆ ของวัด เช่น การจัดงานวัด การเรียไร
๔. งานศาสนสมบัติของวัด

อย่างไรก็ตาม งานสาธารณูปการเป็นงานละเอียดอ่อน ที่ผู้ปฏิบัติโดยตรง คือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการระดับวัดเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค ทุกส่วนชั้น ต้องมีความสัมพันธ์กัน ๒ ประการ คือ

- ๑) ควบคุมงานสาธารณูปการ
- ๒) ส่งเสริมงานสาธารณูปการ

ตามระเบียบมหาเถรสมาคม^๒ ระบุถึงวิธีดำเนินการเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม วิธีดำเนินการศาสนศึกษาและศึกษาสงเคราะห์ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วิธีการดำเนินการสาธารณูปการ และสาธารณสงเคราะห์ อันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์และการพระศาสนา

อีกอย่างหนึ่งการสาธารณูปการยังเป็นคุณสมบัติของการพิจารณาเลื่อนสมณศักดิ์ของพระสงฆ์^๓ จะต้องม้งานสาธารณูปการ ได้แก่ การก่อสร้างและการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสถาน หรือถาวรวัตถุ นำมาพิจารณาประกอบและถือว่าบ่งบอกถึงแรงศรัทธาของประชาชนที่มีต่อพระสงฆ์รูปนั้น ๆ เช่น

- ต้องมีเงินที่ใช้จ่ายในการก่อสร้าง ๕๐๐,๐๐๐ บาทขึ้นไป (เฉพาะส่วนกลาง)
- ในเขตปกครองหนเหนือ หนตะวันออกและหนใต้ ต้องมีเงินตั้งแต่ ๑๕๐,๐๐๐ บาทขึ้นไป

^๑ วิโรฒ ศรีสุโร, สิมอีสาน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเมฆาเพรส จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐

^๒ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑), ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์.

^๓ ระเบียบการขอสมณศักดิ์, คุณสมบัติด้านสาธารณูปการ, คณะสงฆ์ไทย.

- ถ้าเป็นการก่อสร้างโรงอุโบสถหรือศาลาการเปรียญ ยังไม่แล้วเสร็จให้รอไว้ก่อน
- การรายงานผลการสาธารณูปการจะต้องแยกออกเป็น ๒ ส่วนคือ
 - ๑) ผลงานการก่อสร้างถาวรวัตถุต่าง ๆ (เฉพาะภายในวัด)
 - ๒) ผลงานปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุต่าง ๆ (เฉพาะในวัด)

การรายงานผลจะต้องแจ้ง

- วัน เดือน ปี ตามลำดับแต่ละ พ.ศ.จนแล้วเสร็จถึงปัจจุบัน
- แจ้งลักษณะอาคาร กว้าง-ยาว-สูง บอกวัสดุที่ใช้
- แจ้งค่าใช้จ่ายเป็นตัวเลขพร้อมตัวหนังสือกำกับ เป็นต้น

พระสงฆ์ผู้มีสมณศักดิ์ทุกรูปมักจะมีคุณสมบัติด้านสาธารณูปการอยู่ด้วยเสมอจึงจะมีสิทธิเลื่อนขึ้นได้

งานสาธารณูปการ มิใช่จะมีเฉพาะพระสงฆ์หามีได้ มีที่เป็นของหน่วยงานทางบ้านเมืองด้วย และถือว่าเป็นงานที่สำคัญมาก เช่น การประปา การจัดหาน้ำเพื่อการบริโภค อุปโภค การวางผังเมือง และการพัฒนานคร งานถนน ไฟฟ้า ประปา ระบบน้ำ เช่น จังหวัดที่มีการขยายผังเมือง ได้แก่ เชียงใหม่ ขอนแก่น ตาก สกลนคร ปัตตานี สงขลา ชลบุรี และจันทบุรี เป็นแผนพัฒนาภาคต่าง ๆ ในเรื่องที่เป็นสาธารณูปการ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรืออีสาน มีเนื้อที่กว้างใหญ่ถึง ๑ ใน ๓ ของประเทศพื้นที่เป็นดินทราย ไม่อุ้มน้ำมีแม่น้ำมูลเป็นแม่น้ำสำคัญ อีสานเป็นศูนย์รวมวัฒนธรรม ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนถึงสมัยขอมเรื่องอำนาจคงจะเห็นได้จากอิทธิพลของโบราณสถานที่มีอยู่อย่างมากมาย เช่น พระธาตุพนม ปราสาทหินพนมรุ้ง และปราสาทหินพิมาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการพบโครงกระดูกและเครื่องใช้ในยุคสำริดที่เก่าแก่ตั้งแต่ ๕,๐๐๐-๗,๐๐๐ ปีอีกด้วย

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือแบ่งการปกครองออกเป็น ๒๐ จังหวัด คือ

๑) จังหวัดกาฬสินธุ์	๒) จังหวัดเลย
๓) จังหวัดชัยภูมิ	๔) จังหวัดศรีสะเกษ
๕) จังหวัดนครราชสีมา	๖) จังหวัดนครพนม
๗) จังหวัดบุรีรัมย์	๘) จังหวัดมหาสารคาม
๙) จังหวัดมุกดาหาร	๑๐) จังหวัดยโสธร

๑๑) จังหวัดสกลนคร	๑๒) จังหวัดร้อยเอ็ด
๑๓) จังหวัดสุรินทร์	๑๔) จังหวัดหนองคาย
๑๕) จังหวัดหนองบัวลำภู	๑๖) จังหวัดอุบลราชธานี
๑๗) จังหวัดอุดรธานี	๑๘) จังหวัดอำนาจเจริญ
๑๙) จังหวัดขอนแก่น	๒๐) จังหวัดบึงกาฬ

จากการที่พระพุทธศาสนาได้แพร่เข้าสู่เวียงจันทร์ราวศตวรรษที่ ๑๓-๑๔^๔ และศาสนาพราหมณ์เข้ามามีบทบาทในกัมพูชาในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ และแพร่เข้าสู่เวียงจันทร์เช่นกัน ลาวมีศิลปะดั้งเดิมและผสมผสานกับประเพณีหลายรูปแบบ จึงเป็นจุดศิลปะบารอก (Baroque) ในแหลมอินโดจีน ภาคอีสานอยู่ใกล้ชิดกับประเทศลาวและกัมพูชา จึงได้รับอิทธิพลจากประเทศใกล้เคียงเหล่านี้ เช่น จังหวัด กาฬสินธุ์ นครพนม หนองคาย อุบลราชธานี เป็นต้น จะมีแบบการก่อสร้างศาสนวัตถุ คล้ายคลึงกับทางลาวและกัมพูชา อย่างเห็นได้ชัด รูปแบบของการก่อสร้าง มีดังนี้

๑. วิหารแบบของวิหารมีอยู่ ๓ แบบ คือ
 - ๑.๑ แบบที่มีห้องใหญ่ห้องเดียว
 - ๑.๒ แบบที่มีห้องใหญ่และมีมุขด้านหน้า
 - ๑.๓ แบบที่มีระเบียงล้อมรอบ

หลังคาเป็นหลังคาอ่อนลงมาแบบอานม้า คล้ายศิลปะแบบล้านนา มีการผสมผสานกับแบบสุโขทัย แบบนี้อีสานรับมาจากวัดเชียงทอง เมืองหลวงพระบาง อาจเป็นหลังคาชั้นเดียวหรือหลายชั้นก็ได้ ต่างกันก็อยู่ที่การตกแต่งด้านหน้าและหลังคาเท่านั้น เช่น วัดทุ่งศรีเมือง จ.อุบลราชธานี

๒. พระธาตุหรือเจดีย์

รูปแบบของพระธาตุเป็นรูปสี่เหลี่ยมก่อด้วยอิฐมีลวดลายสลักบนแผ่นอิฐ มีซุ้มกันและซ้อนกันเป็นชั้น ลดลั่นกันลงมาแล้วถึงองค์พระสถูป บนยอดพระธาตุหุ้มทองคำประดับพลอยเป็นลักษณะของศิลปะอีสานแบบเรียบง่าย เช่น พระธาตุนครพนม จังหวัดนครพนม เจดีย์บนโบสถ์ วัดหนองป่าพง จังหวัดอุบลราชธานี

^๔ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, ประวัติศิลปะประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทมติชน จำกัด (มหาชน), ๒๕๓๘), หน้า ๓๔๖-๓๔๙.

ส่วนเจดีย์อื่น จะเป็นแบบศิลปะร่วมสมัย เป็นแบบสมัยสุโขทัยและแบบอยุธยาเสียส่วนใหญ่ ซึ่งไม่ใช่แบบของอีสาน เช่น พระธาตุยาคู เป็นศิลปะแบบทวาราวดี ก่ออิฐขนาดใหญ่ผสมผสานกับเจดีย์แบบอยุธยาอยู่ที่วัดกลาง อ.เมือง จ.กาฬสินธุ์

๓. โบสถ์หรือสิม^๕

รูปแบบของสิมมี ๒ อย่างคือ

๑) สิมน้ำ

๒) สิมบก

สิมน้ำ เป็นอาคารที่สร้างขึ้นชั่วคราวในสระหรือบึง สร้างให้ห่างจากฝั่ง เพียงระยะชักน้ำด้วยแรงคนไม่ถึง มีสะพานทอดข้ามมาหาสิมเมื่อเข้าไปทำพิธีก็จะชักสะพานออก เพื่อไม่มีอะไรเชื่อมต่อกับแผ่นดิน สิมน้ำจะเป็นแบบที่มีฝากระดานและไม่มีฝา หลังคาจะเป็นแบบ “แป้นไม้” คล้ายกระเบื้องแต่ทำด้วยไม้เป็นแผ่น ๆ

สิมบก เป็นอาคารที่สร้างขึ้นถาวร บนบก มีอยู่ทั่วไปและมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไป คือ สิมไม้ สิมโถง และสิมก่อผนัง เป็นต้น

ก. สิมไม้ สร้างด้วยไม้ เป็นฝีมือของชาวบ้าน ใช้ลวดลายตามถนัด ใครถนัดด้านไหนก็คงลักษณะเดิมเอาไว้ ฐานสิมที่เป็นไม้จะมีบัวคว่ำ บัวหงาย บางทีก็แกะสลักบนบานหน้าต่าง ส่วนฝาที่ดีก็ถือธรรมเนียม หน้าบันไม่มีอะไรประดับมากนัก เป็นสิมแบบง่าย ๆ เห็นแล้วสบายตาสบายใจ มีความสงบไม่หวือหวาและไม่ใหญ่โตอะไร

ข. สิมโถง เป็นอาคารโปร่งโล่งประกอบด้วยเสาไม้ตั้งอยู่บนฐาน ยกพื้นรองรับหลังคา ไม่มีฝากระดาน ถ้าจะทำฝากระดานเฉพาะด้านหลังพระประธานไม่สูงนัก สิมนี้สร้างไม่ใหญ่นัก พอจุพระสงฆ์ได้ประมาณ ๔-๕ รูปเพื่อทำสังฆกรรม หากมีชาวบ้าน เข้าไปร่วมฟังเสียงธรรม ก็ต้องนั่งบริเวณนอกสิม สิมโถง เป็นสิมที่เหมาะสมกับอากาศอบอุ่นของอีสาน เพราะโถงมีลมถ่ายเทได้สะดวก ไม่มีฝากระดาน ไม่มีเครื่องตกแต่งให้กรุงรัง บางทีจะเห็นหลังคาสิมโถงมีลักษณะลดล้นคล้ายบันได เพื่อป้องกันฝนสาดพระประธานและเสริมให้องค์พระสูงขึ้นในลักษณะที่สง่างามเป็นสุนทรียภาพง่าย ๆ ของชาวบ้านนั่นเอง

ค. สิมก่อผนัง เป็นอาคารก่อผนังด้วยปูนทั้งสี่ด้าน เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดเล็ก มักใช้อิฐดิบ เป็นอิฐที่ใช้ดินเหนียวหรือที่คนอีสานเรียกว่า “ดินโพน” ผสมกับฟางข้าว แกลบ และขี้วัวหรือ

^๕ วิโรฒ ศรีสุวิธ, สิมอีสาน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเมฆาเพรส จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๒๑

ชี้ควายคลุกให้เข้ากันแล้วนำมาปั้นให้เป็นก้อนขนาด ๕-๘ นิ้วโดยประมาณ ผนึ่งลิมจะมีหน้าตาน้อยมากอาจมีเพียงบานเดียวหรือสองบานเป็นอย่างมาก มีประตูด้านหน้า มีบานประตูจำหลักฝีมือชาวบ้าน จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เรื่องสัตว์ เรื่องธรรมชาติ

ไปอีสานต้องไปดูลิมอีสาน จึงจะมองเห็นความเป็นอีสาน ซึ่งเป็นพื้นฐานของชุมชนลักษณะทางสถาปัตยกรรมมักบ่งบอกถึงความเป็นเจ้าของได้อย่างชัดเจนอย่างหนึ่ง

ลิมบก ยังมีปรากฏให้เห็นโดยทั่วไป มีทั้งแบบทึบ เรียกว่า **ลิมทึบ** หรือลิมก่อผนังและลิมที่สร้างแบบไม่มีฝาผนัง เรียกว่า **ลิมโปร่ง** ส่วนใหญ่จะสร้างด้วยไม้และสร้างด้วยอิฐถือปูน

ประเภทลิมทึบ^๖ เช่น วัดดำนม่วงคำ อ.โคกศรีสุพรรณ จ.สกลนคร

- ที่วัดกุดชุม จ. ยโสธร

- ที่วัดโพธิ์ศรี อ.เมือง จ.ขอนแก่น เป็นลิมเก่าที่สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๘ และได้รับการปฏิสังขรณ์อีกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๖ มีลักษณะเป็นลิมทึบพื้นบ้านบริสุทธิ์ ด้านหน้าเป็นมุขโถงมีบันไดทางขึ้นจากด้านหน้า มีหลังคาซ้อนกัน ๓ ชั้น คลุมด้วยปีกนกโดยรอบ มีเสานางเรียงเป็นตัวรับเครื่องบน หลังคาตกแต่งด้วยซ้อฟ้าไม้แกะสลักเป็นรูปเศียรนาค ทั้ง ๓ ชั้น ตัวล้อยองเป็นนาคเกี่ยว ๕ ตัว พันหัวพันหางเลื้อยลงมา พอถึงหลังคาชั้นที่ ๒ และ ๓ นาคจะลดลงเหลือ ๔ ตัว หางหงส์เป็นนาคเศียรเดียว หน้าบันใดทำแบบเรียบง่ายไม่มีการประดับแต่อย่างใด

ลิมวัดโพธิ์ศรี เป็นตัวอย่างลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่งดงามที่สุดและหาชมได้ยาก เป็นที่น่ายินดีที่ ทางวัดได้สร้างพระอุโบสถขึ้นแทนของเดิมและอนุรักษ์ของเก่าไว้ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

ประเภทลิมโปร่ง เช่น ที่วัดโพธิ์ชัยเสมาราม อ.กมลาไสย จ.กาฬสินธุ์ และวัดห้วยสนุก อ.ธวัชบุรี จ.ร้อยเอ็ด

ประเภทของพระอุโบสถที่เป็นแบบผสมผสานหรือร่วมสมัย จะมีอยู่ทั้งในอีสานเหนือ เช่น จ.ร้อยเอ็ด, จ.กาฬสินธุ์ได้แบบมาจากอยุธยาตอนปลายและมีอยู่ในอีสานใต้ เช่น ที่จังหวัดอุบลราชธานี นครราชสีมา ได้แก่ วัดกลางมิ่งเมือง วัดทุ่งศรีเมือง วัดกลางกาฬสินธุ์ วัดบึง เป็นต้น

^๖ อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ ๔๓ ฉบับที่ ๑๐ เดือน พฤษภาคม ๒๕๔๖.

แบบของอุโบสถของอีสานเหนือ^๗ ที่เป็นแบบผสมผสาน ร่วมสมัย เช่น พระอุโบสถที่วัดกลาง กาศลินธุ์ จ.กาศลินธุ์ เป็นแบบทรงไทย หลังคาลาด ๓ ชั้น มุงด้วยกระเบื้องเคลือบสี มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ และสาหร่ายรวงผึ้งที่หน้าบันทั้ง ๒ ด้าน มีคันทวยเป็นรูปสัตว์ในป่าหิมพานต์คล้ายนกยูง สามหัว บานประตูและหน้าต่างเป็นรูปไม้แกะสลัก ภายในกรอบปูนปั้นที่ทำเป็นรูปเรือนแก้ว ยกพื้นสูง มีบันไดทั้งด้านหน้าและด้านหลัง มียักษ์ถือกระบอง ฝ้าบันไดทั้งด้านหน้าและหลัง ด้านละ ๒ ตน กำแพงรอบพระอุโบสถเป็นกำแพงย่อมุมไม้สิบสอง ที่มุมมีรูปเทวดาประจำมุมละองค์ ทางขึ้นของบันไดทั้ง ๔ ด้าน ประดับด้วยประติมากรรมรูปปั้น เป็นรูปสัตว์แบบต่าง ๆ บนกำแพงรอบพระอุโบสถเป็นปริศนา ภาพิตและนิทานพื้นบ้าน

แบบของอุโบสถอีสานใต้^๘ ที่เป็นแบบผสมผสานร่วมสมัย มีลักษณะอุโบสถฐานแอ่นแบบเรือสำเภา บ่งบอกว่าสร้างในสมัยอยุธยา สร้างด้วยการก่ออิฐถือปูนหลังคาส่วนบนเป็นไม้ ๒ ชั้น ชั้นที่ ๑ ไม้ ๓ ตับ ชั้นที่ ๒ ไม้ ๔ ตับ มุงด้วยกระเบื้องดินเผา เครื่องบนทรงเครื่อง ลายยอง มีช่อฟ้า ใบระกา นาคสะดุ้ง หางหงส์ ประดับกระจกลี ผนังก่ออิฐฉาบปูน ด้านนอกมีคันทวยแกะสลักทำด้วยไม้เป็น รูปนาค ประตูด้านหน้ามีไม้รูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณอยู่ตรงกลาง รอบข้างเป็นลายก้านขดทางโต ทิศตะวันตกเป็นรูปพระวิษณุทรงครุฑ ภายในอุโบสถมีเสากลม หัวเสาเป็นบัวจงกลหกคู่

ทางอีสานใต้อีกวัดหนึ่ง คือ วัดเขาพระอังคาร มีโบสถ์ ศาลา และอาคารต่าง ๆ ที่สร้างเลียนแบบ สถาปัตยกรรมสมัยต่าง ๆ หลายรูปแบบมองดูคล้ายศิลปะของกัมพูชา ภายในอุโบสถมีภาพจิตรกรรม ฝาผนังเรื่องราวพุทธชาดกเป็นภาษาอังกฤษ

๔. แบบใบเสมา

รูปแบบของเสมาทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีลักษณะเป็นหินทรายขาว สมัยทวาราวดี เป็นเสมา ๘ เหลี่ยมคล้ายดอกบัวตูม และเสมา ๔ เหลี่ยมทำด้วยศิลาแลง พบเป็นจำนวนมากในจังหวัด มหาสารคาม

เสมาศิลปะสมัยทวาราวดี เป็นหินทรายที่สลักเป็นรูปสถูปมีสันตรงกลางแผ่นและสลักเล่าเรื่อง เกี่ยวกับชาดกและพุทธประวัติ จะพบในหลายอำเภอในจังหวัดกาฬสินธุ์

^๗ ทำเนียบวัดไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, Dhammathai.

^๘ กรมการศาสนา, ประวัติวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา ตอน ๓, (กรุงเทพฯมหานคร : โรงพิมพ์กรมการ ศาสนา, ๒๕๒๖).

บางแห่งตั้งเสมาไว้บนฐานรูปสิงห์ เป็นเสมาคู่หินทรายแกะสลักสวยงาม(ถ้าเป็นวัดหลวง) เสมาทั่วไปที่สร้างขึ้นมักทำแบบเรียบง่าย ทำเป็นเสมาคู่แบบรูปเจดีย์ฝั่เป็นเขตทั้ง ๘ ทิศรอบโบสถ์โดยไม่มีรูปแกะสลัก แต่งเป็นรูปเจดีย์ให้ดูเรียบเท่านั้น

๕. แบบพระพุทธรูปของอีสาน

พระพุทธรูป^๙ ถือว่าเป็นงานประติมากรรมอันล้ำค่า สมบูรณ์ทั้งศาสตร์และศิลป์ก่อให้เกิดแรงศรัทธาที่สูงส่ง จึงมีเรื่องราวมากมายที่แฝงอยู่ในองค์พระพุทธรูป ไม่ว่าจะเป็นเรื่องศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี สังคมวิทยา เป็นต้น ทุกจังหวัดมีพระพุทธรูปสำคัญประดิษฐานอยู่มากมาย ทั้งพระพุทธรูปสำคัญคู่บ้านคู่เมือง พระพุทธรูปประจำจังหวัด พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ตามสถานที่ต่าง ๆ มีดังนี้

๑) พระเจ้าองค์ดำ (พระพุทธรูปสัมฤทธิ์นโรคนทราย) ปางมารวิชัย ศิลปะล้านช้าง พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นพระพุทธรูปที่นำมาแห่ขอฝนเหมือนคันธารราช ที่บันดาลัย ฝนตก ประดิษฐานอยู่ที่วัดกลาง อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

๒) พระพุทธโคดม อุคตมโชค ปางมารวิชัย วัสดุหยกขาว ศิลปะพม่า เป็นพระพุทธรูปหยกขาวที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ประดิษฐานอยู่ที่ศูนย์ปฏิบัติธรรมสวนเวฬุวัน ถนนมิตรภาพ อ.เมือง จ.ขอนแก่น

๓) พระพุทธชัยภูมิพิทักษ์ เป็นพระพุทธรูปปางประทานพร ศิลปกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ที่ผาอีเก็ง ประดิษฐานอยู่ที่วัดชัยภูมิพิทักษ์ (ผาเก็ง) อ.เมือง จ.ชัยภูมิ

๔) พระบาง เป็นพระพุทธรูปปางห้ามสมุทร วัสดุโลหะผสม ฐานทรงแปดเหลี่ยม ศิลปะล้านช้าง ภายในองค์และฐานกลวง สามารถถอดออกเป็นชิ้นส่วนต่าง ๆ ได้ ประดิษฐานอยู่ที่วัดไตรภูมิ อ.ท่าอุเทน จ.นครพนม

๕) หลวงพ่อขาว เป็นพระพุทธรูปปางห้ามสมุทร ก่ออิฐถือปูนสีขาว ศิลปะจำลองมาจากพระอัฐารส วัดมหาธาตุ จ.สุโขทัย สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ หลวงพ่อขาวเป็นพระประธานภายในพระอุโบสถ วัดศาลาลอย อ.เมือง จ.นครราชสีมา

^๙ ทศพล จังพานิชย์กุล, พระพุทธรูป มรดกล้ำค่าของเมืองไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คอมม่าดีไซน์ แอนด์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๒๙๔-๓๔๔.

๖) พระสุภัทรบพิตร พระพุทธรูปปางสมาธิ วัสดุก่ออิฐถือปูนสีขาว ศิลปะสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นพระพุทธรูปคู่บ้าน คู่เมืองของจังหวัดบุรีรัมย์ ประดิษฐานอยู่ ณ วนอุทยานเขากระโดง อ. เมือง จ.บุรีรัมย์

๗) พระพุทธมิ่งเมือง ลักษณะพระหัตถ์ซ้ายเหยียดตามองค์พระ พระหัตถ์ขวากุมพระนาภี วัสดุศิลาแลง ศิลปกรรมสมัยทวารวดี เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่กว่า ๑,๐๐๐ ปี ประดิษฐานอยู่ ณ วัดสุวรรณवास อ.กันทรวิชัย จ.มหาสารคาม

๘) พระเจ้าองค์หลวง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย วัสดุก่ออิฐถือปูน ศิลปะล้านช้าง เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองมุกดาหาร ประดิษฐานอยู่ที่วัดศรีมงคลใต้ อ.เมือง จ.มุกดาหาร

๙) พระพุทธรัตนมงคลมหามุนี ปางประทานพร บุด้วยกระเบื้องโมเสก ศิลปกรรมพื้นบ้าน เป็นพระพุทธรูปที่สูงที่สุดในโลกและเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดร้อยเอ็ด

๑๐) พระเจ้าองค์แสน เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ชัดสมาธิราบ สันชาฎิเป็นทองนาก ศิลปกรรมล้านช้าง เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดเลย ประดิษฐานอยู่ ณ วัดโพธิ์ชัย อ.นาแห้ว จังหวัดเลย

๑๑) พระนาคปรก ลักษณะปูนปั้นปิดทอง ศิลปะล้านช้าง เป็นพุทธศิลป์ของลาว มีรัศมีเหนือพระเศียรเป็นเปลวค่อนข้างแข็งกระด้าง เม็ดพระศกมีขนาดเล็ก พระโขงโค้ง ยกขอบสูงคมชัด พระพักตร์ตรงดงามอวบอิม แยมพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรรณโค้งยาวลงมา ถึงระดับกลางพระศอ พระหัตถ์วางซ้อนกันเป็นลักษณะเฉพาะ คือ ปลายพระหัตถ์พุ่งขึ้นเฉียง ๆ สองพระหัตถ์นั่งขัดสมาธิราบ พญานาคที่แผ่บังพานอยู่ ๙ เศียร มีลักษณะเรียวยาวเล็ก ไม่เหมือนของขอมหรือลพบุรี ที่มีขนาดใหญ่ ส่วนด้านซ้าย ขวาของพระเศียร พระพุทธรูปมีลวดลายพลิ้วไหว คล้ายใบไม้ ประดิษฐานอยู่ ณ วัดศรีคุณเมือง อ.เชียงคาน จ.เลย

๑๒) หลวงพ่อโต ลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย วัสดุหินพอกปูนปั้นปิดทอง ศิลปะล้านช้าง ประดิษฐาน ณ วัดมหาพุทธาราม อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ

๑๓) หลวงพ่อพระชีว์ ลักษณะเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย วัสดุปูนปั้นปิดทอง ศิลปะล้านช้าง ประดิษฐาน ณ วัดบูรพาราม อ.เมือง จ.สุรินทร์

๑๔) พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย นั่งขัดสมาธิราบ วัสดุก่ออิฐถือปูน ลงรักปิดทอง ศิลปะล้านช้าง เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดอุบลราชธานี ประดิษฐานอยู่ ณ วัดมหาวนาราม อ.เมือง จ.อุบลราชธานี

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของแบบพระพุทธรูปของภาคตะวันออกเฉียงเหนือเท่านั้น ยังมีแบบและศิลปะการก่อสร้างอีกมากมาย ผู้ศึกษาต้องดูภาพจึงจะมองเห็นความงดงามของศิลปะ และเดินทางไปดูด้วยตัวเองด้วย ที่นำเสนอมาจำนวน ๑๔ วัดนี้ส่วนใหญ่จะเป็นศิลปะแบบล้านช้างเสีย ส่วนมากและเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยด้วย จะเห็นได้ว่าพระพุทธรูปแต่ละองค์เป็นแบบเรียบง่าย พระพักตร์และโครงสร้างของลำตัว บ่งบอกให้รู้ถึงลักษณะของคนอีสานด้วย

นอกจากนี้ยังมีงานสารานุกรมอีกหลายอย่างเช่น หอไตร มักสร้างภายในสระน้ำ มีลักษณะหลังคาสูงเป็นชั้น ๆ ใต้ถุนสูงโปร่ง มีบันไดขึ้นด้านหน้า การที่มีน้ำล้อมรอบหรืออยู่ในน้ำทำให้อากาศไม่ร้อนจัดซึ่งเป็นที่นิยมของภาคอีสานหรือแม้กระทั่งภาคอื่น ๆ ก็ตาม มีหอไตรที่วัดทุ่งศรีเมือง อ.เมือง จ.อุบลราชธานี เป็นตัวอย่างซุ้มประตู กำแพงแก้วรอบพระอุโบสถหรือแม้กระทั่งกำแพงรอบวัด ตลอดจน เเมรุเผาศพหรือเชิงตะกอน แบบของภาคอีสานนิยมสร้างแบบเรียบง่ายไม่สูงมาก ทำพอเป็นเขตมองดูสบายตาไม่ทึบ ลวดลาย ซุ้มประตูเป็นศิลปะแบบพื้นบ้านไม่ค่อยละเอียดมีอยู่ทั่วไปเกือบทุกวัดในภาคอีสาน.

เอกสารอ้างอิง

- กฎหมายตราสามดวง ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์.
กรมการศาสนา. **ประวัติวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา** ตอน ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๒๖.
- ชาญณรงค์ พรุ่งโรจน์. **การวิจัยทางศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๔๘.
- ทศพล จังพานิชย์กุล. **พระพุทธรูปมรดกล้ำค่าของเมืองไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คอมมา
ดีไซน์แอนด์พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๔๕.
- ปัญญา เทพสิงห์. **ศิลปะเอเชีย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พวงผกา คุโรวาท. **ศิลปะและวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทรวมสาส์น จำกัด, ๒๕๓๗.
- วิยะดา ทองมิตร. **สารานุกรมเมืองโบราณ : ศาลา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๔๑.
- สงวน รอดบุญ.พศ., **พุทธศิลป์รัตนโกสินทร์**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี,
๒๕๒๖.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล.ศ., หม่อมเจ้า., **ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มติชน, ๒๕๓๘.
- อนุสาร อ.ส.ท. ปีที่ ๔๓ ฉบับที่ ๑๐ เดือน พฤษภาคม ๒๕๔๖.